

ILLICINI PÉTERRŐL.

(Életrajzi és bibliografiai adalék.)

SÖRÖS PONGRÁCZTÓL.

Illicini, a XVI. század e nagy termékenységű írója, nem panaszkodhatik, hogy nem foglalkoznak vele. Jelen soraim már az ötödik közlemény, adalék, mely róla szól. Az érdeklődést nálunk *Kollányi Ferencz* keltette föl iránta a Századok 1895. évfolyamában közölt terjedelmes és fölötte érdekes dolgozatával, melynek könyvszerzeti adataihoz a Magyar Könyvszemle az 1895. évf. 287—288. lapjain adott kiegészítést. A Századok 1897. évfolyamában magam is foglalkoztam ennek az érdekes alaknak szinte kalandos életével s némi kiegészítésekkel járultam életrajzához, művei megjelenése historiájához (804—809. l.), biografikus kiegészítéseket pedig *Békefi Remig* adott Oláh Miklós nagyszombati iskolájáról irt tanulmánya keretében (Századok 1897. 894—895. l.) s tudtommal ez az utolsó megemlékezés róla.

Jelen sorainkban eddig — legalább az említett közlések szerint — ismeretlen olmüci életéről szólunk részben Theiner, részben a németországi követjelentésekben levő, Illicinitől való levél alapján, mely utóbbi bibliografikus szempontból levén csak érdekesebb, nem vonta magára Theiner figyelmét.

Illicini Magyarországból való távozása után Olmüczbe ment, hol 1572 vége felé kanonokká lett s a következő év januárjában már mint ilyen jegyzi magát alá.¹

Az olmüci egyházmegyében csakhamar főpásztorváltás állott be. Vilmos püspök után, ki Illicinit egyházmegyéjébe felvette, János püspök jut a püspöki székbe. Ennek megválasztásában Illicini élénk agitációt fejthetett ki, mert ily szolgálatai jutalmául 300 tallért s ugyanannyit érő földet kapott a püspöktől.²

¹ Századok, 1887. 809. l.

² Illicini alább bővebben említendő 1574 szept. 22-iki levelében. Hogy

Ennek halála után újra választás alá esvén a püspöki méltóság, Illicini bizonyos Gerstmann mellett dolgozott Albinus Tamás ellenében, mely fáradozásai közepette jelöltje érdekében még attól sem riadt vissza, még azt sem tartotta kerüendőnek, hogy az ellenfelet mende-mondák alapján Rómában be ne vádolja. Valami Philopinust bizott meg panaszainak a pápa tudomására juttatásával.

Arról vádolta a püspököt, — kit minden ellenkezése mellett is megválasztottak, de ő vádjaival a választást meg akarta semmisíttetni — hogy a püspökség jószágaiból egyet-mást elidegenített, holott tényleg a káptalan bocsátott és pedig előnyös áruba felsőbb engedéllyel némely jószágot. Felhozta ellene, hogy oly pazarló, hogy egy lakomára 500 tallért elpocsékol. Nevetséges dolog erre válaszolni, mondja a püspök, mikor a távollevő Illicini akarja tudni, hogy 130 fogás ételt adtak föl, a miről bizony egy jelenlevő sem tud. A lakomához szükségesek jó részben nem is vétel útján, hanem a jószágokból kerültek ki. Nagyobb hatás kedvéért felhozta ellene, hogy a jezsuitákat Brünnből ki akarja űzni, ám ez nem igen zavarta a püspököt, mert egész bátran arra hivatkozik, hogy kérdezzék meg magukat az atyákat, azok majd megfelelnek rá, mennyire nem igaz ez a vádaskodás. Végül — legnyomósabb argumentumul — azzal állt elő ellene, hogy egy asszonynak száz forintos selyemruhát vet. Persze ebben a kérdésben már külső argumentumra nem igen hivatkozhatott a püspök, de lelkiismeretére állította, hogy nem ily drága selyemruhát, de még csekély értékű dolgokat, tárgyat sem adott vagy adatott az Illicini említette asszonynak.¹

Azonban azt mégis elérte Illicini a vádjaival, hogy a püspök pápai megerősítését elhalasztották. Ám ezért az eredményért keservesen bűnhődött, mert a püspök Hochwaldban fogságba helyezte.²

a választási küzdelemmel függ össze az adomány, az a körülmény mutatja, hogy az említett levél mindenhol, a hol adományról van szó, ilyes tárggyal foglalkozik.

¹ A püspök 1574 okt. 7-iki levele a vatikani levéltárban, Nunt. Germ. Vol. 36. fol. 50. Theiner Annal. Eccl. (Róma, 1858) I. 207.

² Innen keltezi alábbi levelét s a püspökhöz intézett versben mint »captivus« írja magát alá.

A fogság észre ténitette Illicinit s belátta hogy nem ajánlatos harcza szállni a hatalmasokkal.

Fogságából levelet ír a püspöknek,¹ melyben elismeri, hogy nem volt igaza. Azt azonban hangsulyozza, hogy sem irigység, sem gyűlölség nem vezette föllépésében, hanem csupán az, hogy Gerstmannt többre becsülte, alkalmasabbnak tartotta, hogy az olműzi egyház élére kerüljön. Tudatlanságból, eszélytelenségből vétkezett, ha vétkezett, nem rosszakaratból; hamis információkkal félrevezették. Most már hajlandó minden elégtételre, akár arra is, hogy nyilvánosan latin dicsőítő beszédet tart a püspökről a templomban. Ha vádjaival anyagi kárt okozott neki azzal, hogy miattok a megerősítése késett, foglalja le vagyónát, a neki járó tartozásokat, a káptalanból való jövedelmét, csak könyveit hagyja meg »az Isten szolgálatára«.

A levélben némi czélzás van arra is, honnan kezdődhetett köztük a viszály. Az új püspök azon megjegyzéssel, hogy neki szüksége van ügyeiben szolgálatra kész emberekre, hajlandó volt neki 300 tallért adni. Nem lehetetlen — hisz' nálunk is kapzsúsága okozta vesztét — hogy Illicini keveselte az összeget s visszautasította, de boszusan azt a hírt terjesztette, hogy a püspök szimoniakus uton akar javadalom birtokába jutni.

Hogy mentől jobban megengesztelje a püspököt, verset ír hozzá, kérés, könyörgés, nem mulasztván el megjegyezni, hogy »szívől« írta. A vers elég érdekes s eddig, úgy látszik, elkerülte az Illicinivel foglalkozók figyelmét, pedig magára a viszálynak külső lefolyására is érdekes adalék. Különben sem levén valami terjedelmes, talán nem lesz fölösleges, ha levelének mindenképpen való tárgyalása helyett e horatiusi reminiszccenziákkal is érdekesen telt verset közöljük, mely különben sem fordul eleddig elő Illicini irodalmi művei közt.

Ad reverendissimum et illustrissimum dominum Thomam Albinum electum et confirmatum episcopum Olomucensium.

ASCLEPIADEUM.

Non semper Boreas spirat in Alpibus
Nec semper nivibus celsa cacumina
Stant, nec semper hyems saevit in arbore;

¹ Vatikáni Itár, Litt. Princip. Vol. 28. fol. 207. Theiner, id. h.

Non et dirae Jovis dextera fulminat
 Semper, nec sonitu territat omnia.
 Non Austro tumida est perpetuo Adria :
 Nec te semper agens via minaciter
 In me commoveat praecipitem obsecro
 Antistes ; quoniam lectus es ad vicem
 Christi, qui placidus mihi et omnibus
 Parcens qui veniam a se petere fuit.
 Sint haec, quaeso, satis quae patior senex,
 Qui sum non minimis functus honoribus,
 Quem multis decorant Puerides¹ rosis,
 Quem sacrata Themis, quem Diva provehit.
 Dicant multa tibi scripta volumina
 Et laesus (fateor) dum studio tui
 Ornatus² meriti frangere calculos.
 Sperans, quod faciam commoda plurima
 Sancto Christicolum coetui : et hoc dolet,
 Me non livor edax, non odium impulit ;
 Sed vana (ut video) suspicio ferit.
 Cum recte fidei te studio affeci
 Virtutum et meritis pluribus undique
 Pollere intueor ; sed nocuit mihi,
 Qui usurpare tuum concupivit locum ;
 Sed quae dicta tamen factave sunt, tibi
 In magnam poterunt cedere gloriam,
 Quem Musae celebrent, jam facient meae.

Servus
 captivus Illicinus.

A püspököt, ki különben a római kúriához intézett levelében is kijelentette, hogy Illicini irányában mindent megtesz, a mit híre, becsülete sérelme nélkül megtehet és megengedi neki, hogy bizonyítsa mindazt, a mit csak bizonyítani tud, kétségtelenül hatással volt Illicini alázatos megadása, ki minden elégtételt hajlandó volt megadni s maga részére nem kívánt semmit.

De mégis; az író börtönében sem feledkezett meg irodalmi munkásságáról. Kéri, hadd működjék a vallásos irodalom terén. Irok, ugymond, apróságokat a trinitariusok és arianusok ellen Szent-Bazilius módjára az ó- és ujszövetségből,³ kérem tehát,

¹ Hibás olvasás Pierides helyett.

² Conatus h.

³ Ez a mű (scribo contra Trinitarios et Arianos miscellanea ex

engedjen egyet irnokaim közül hozzám jönni. Kérem továbbá. küldje el hozzám a magyar királyhoz intézett könyvemet »De officio et potestate regis in ecclesia Dei,« mert át akarja dolgozni.

Végül kijelenti, hogy a jezsuiták közé akar belépni s könyvtárát ezeknek hagyni, azért kéri, legyen gondja könyvtárára, hogy valami baja ne érje.

Ebből a szándékából azonban nem lett semmi. Illicini önmegalázása, az a körülmény, hogy a pápa időközben a püspököt megerősítette s ajánlotta neki, hogy bocsásson meg Illicinának, ereszsze ki a tömlőcből, ha eddig nem tette volna: legjobb lesz feledni a multat s szabadon bocsátva visszaadni állásának, megengesztelték a püspököt s visszaadta állását.¹ Sőt úgy látszik, emelkedett is, mert 1581 december 2-ikán kelt levelében mint protonotarius jegyzi alá magát.²

Ugyanezen leveléből megtudjuk, hogy ekkorra elkészült az említett »De officio et potestate regis in ecclesia Dei« című³ műve s tanítványától, Magyar Mihálytól (per Michaelem Hungarum) megküldte a pápának is. Ebben a munkában a pápaság fölségét védi, bár, úgymond, ezt már megtette akkor, midőn a »De beati Petri primatu« című művét írta.⁴ Ugyanezen alkalommal, december 2-ikán, az erdélyiekhez két évvel előbb irt művét (ez a Paraenesis) is meg akarta küldeni, de nem készült el, hanem csak úgy tiz nap alatt lesz meg s akkor el fogja küldeni. »Ezt követni fogja a lengyel királynak ajánlott újabb kötetem az említett⁵ hereti-

toto antiquo et novo testamento ut fecit S. Basilius), úgy látszik más mint a Paraenesis.

¹ Brevia Gregorii XIII. et Sixti V. Vol. 28. ep. 85. Theinernél u. o. 210. l.

² Vat. Itár. Nunt. Germ. Vol. 91. fól. 243. Ez elkerülte Theiner figyelmét,

³ A címet itt igen kis eltéréssel így adja: »De regis officio et potestate in ecclesia Dei.« Ez a cím formára, szórendre kissé klasszikusabb, mint az első.

⁴ »Ego conatum meum in his partibus meum in sedis apostolicae celsitudine pro virili meo tuendo eo libro patefeci: tametsi proprium ex professo de sancti Petri primatu librum composui.«

⁵ A Paraenesisről szólóban mondja: »Duo sunt anni, cum ego ad Transylvanos, qui Sabelliani seu Samosatiani et Photiniani facti sunt, reprehensionem et Parenesim scripsi: quam nunc in lucem edo . . . Sed calcographus adhuc non perfecit. Intra decem dies perficit . . .«

cusok ellen, továbbá az arianusok, eunomianusok, nesztorianusok, manicheusok ellen.« Elkészült-e ez a könyv, nem tudjuk. Legalább az eddigi kimutatások ezen művét nem ismerik, mint a Miscellaneakat, a De officio et potestate regis in ecclesia Dei-t s a De beati Petri primatu-t sem.

Hogy mi volt az oka, hogy éppen a lengyel királynak akarta ezt a művét ajánlani, megvilágítja maga, midőn elmondja, hogy ő Erdélyben kanonok és főesperes¹ volt, de János »Magyarország vajdája,« János király fia a püspökökkel együtt elűzte; most azonban hirtelen jár, hogy a lengyel király vissza akarja az erdélyi püspökséget és káptalant állítani, kéri tehát Rómában, ajánlják őt, hogy javadalmait visszakapja. Ez a megjegyzés arra látszik vallani, hogy mégis csak visszavágyott abba az országba, melyet évek előtt oly sajnós tévedése miatt el kellett hagynia.

¹ Bornemisza Pál, a tudománykedvelő jeles pécsi püspök 1553 június 4-én gyulafehérvári kanonokká és szathmári főesperessé nevezi ki. Tört. Tár, 1881. 258. l. Békefi Remig, Oláh Miklós nagyszombati iskolájának szervezője. Századok, 1897. 895. l.